

สัญลักษณ์และความหมายในประเพณีเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมไทย¹

Symbolism and Cultural Significance of Traditions

Related to the Elderly in Thai Society

สมิดา ศุภรติพากรณ์^{2*} และอภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล³

Samida Suparatipakorn^{4*} and Aphilak Kasemphonkoon⁵

(Received: 6 May 2025; Revised: 8 July 2025; Accepted: 8 August 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งหมายเพื่อศึกษาประเพณีและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีของผู้สูงอายุในสังคมไทย ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยและค้นคว้าข้อมูลผ่านฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประเพณีไทย ประเพณีชีวิตจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้คัดเลือกประเพณีมาทั้งหมด 4 ประเพณีดังนี้ ประเพณีแห่เทียน ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีदानขันเข้าคนเฒ่าจ๋า และประเพณีสืบชะตา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์ในพิธีกรรมของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner) และแนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านของแวน เก็นเนป (Van Gennep) พบว่า ความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในสังคมไทยทั้ง 4 ประเพณี มี 3 ด้าน ได้แก่ วัตถุประสงค์สัญลักษณ์ พฤติกรรมสัญลักษณ์ และพื้นที่สัญลักษณ์ ด้านวัตถุประสงค์สัญลักษณ์เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงการอวยพรต่อผู้สูงอายุ แสดงออกถึงการขอขมาต่อผู้สูงอายุ แสดงออกถึงการบำบัดสิ่งชั่วร้าย แสดงออกถึงความศรัทธาและความเป็นสิริมงคล ด้านพฤติกรรมสัญลักษณ์สื่อเป็นนัยถึงความเคารพนับถือต่อผู้สูงอายุ ความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ และเพื่อความเป็นสิริมงคล และด้านพื้นที่สัญลักษณ์ ได้แก่ ลานวัด เรือน เบญจา ประรำพิธี โขงชะตาหรือซุ้มเครื่องสืบชะตา พื้นที่ทั้งหมดนี้เป็นพื้นที่ที่คนภายในชุมชนให้การยอมรับว่าเป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม ความหมายเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นนั้นยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านแสดงให้เห็นได้จากองค์ประกอบและขั้นตอน ในการประกอบพิธีกรรม เช่น กฎเกณฑ์อายุในประเพณีแห่เทียน ประเพณีรดน้ำดำหัว และความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่ในประเพณีสืบชะตา จากที่ได้กล่าวไปสะท้อนให้เห็นว่าประเพณีดังกล่าวล้วนให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุทั้งสิ้น ดังนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้ความสำคัญของผู้สูงอายุในสังคมไทยเลือนหายเราจึงควรให้การสนับสนุนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุอื่น ๆ ให้คงอยู่ในสังคมไทยตลอดไป

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, ประเพณีไทย, ความหมายเชิงสัญลักษณ์, พิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “สัญลักษณ์และความหมายในประเพณีเกี่ยวกับผู้สูงอายุในสังคมไทย” ในหลักสูตรศิลปศาสตร สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2567

² นักศึกษาระดับปริญญาตรี ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴ Undergraduate student, Bachelor of Arts Program in Thai Language, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University

⁵ Associate Professor Dr., Department of Thai, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University

* Corresponding author, E-mail: kayeesamida1212@gmail.com

Abstract

This study aims to examine traditions related to the elderly in Thai society and to analyze the symbolic elements embedded within those traditions. Data were collected from documentary research, including academic literature, electronic databases from educational institutions, and relevant organizations, as well as books related to Thai traditions and life-cycle ceremonies. Four specific traditions were selected for analysis: *Sae Yid* (Longevity Celebration), *Aab Nam Khon Kae* (Water-pouring Ceremony for the Elderly), *Tan Khan Khao Khon Thao Jam Sin* (Almsgiving for the Elders Who Observe the Buddhist Precepts at the Temple), and *Suep Chata* (Life-prolonging Ritual). The analysis employed Victor Turner's theory of ritual symbols and Arnold van Gennep's concept of rites of passage. The findings reveal that these traditional practices consist of three categories of symbols: material symbols, behavioral symbols, and spatial symbols. The material symbols reflect blessings, expressions of reverence, cleansing of misfortune, and acts of faith. The behavioral symbols signify respect, gratitude, and the pursuit of auspiciousness. The spatial symbols, such as temple grounds, traditional homes, ritual pavilions, and sacred arches, serve as the sacred spaces for ceremonial activities within the community. The analysis, likewise, shows that these symbolic expressions align with Van Gennep's rite of passage through ritual elements, such as age-based privilege, ceremonial restrictions, and beliefs in spiritual renewal. The study underscores the cultural importance placed on the elderly in Thai society. To preserve this significance, traditional practices honoring the elderly should be continuously supported and promoted to ensure their enduring presence in modern Thai culture.

Keywords: Elderly, Thai tradition, Symbolic meaning, Rites of passage

บทนำ

คำว่าประเพณี คือ แบบแผนของความเชื่อที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันผ่านรูปแบบของการกระทำตลอดจนการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จุดเริ่มต้นของประเพณีมาจากความเชื่อของมนุษย์ที่ยึดมั่นต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ จากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยทางกายและใจ จึงมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อคลายความรุนแรงของเหตุการณ์ และเป็นสื่อในการนำพาความสำเร็จตามที่คาดหวัง สุขความสบายใจในการดำเนินชีวิต จนเกิดการสืบทอดและกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี (Klinpong & Chanpradit, 2009, pp.1-2) ประเพณีชีวิตจึงหมายถึงประเพณีพิธีกรรมในระดับของบุคคล ครอบครัว หรือญาติพี่น้องที่จัดขึ้นในช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญในชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, n.d.) โดยสามารถแบ่งได้ตามช่วงของการเปลี่ยนผ่าน เช่น พิธีกรรมช่วงเกิด หรือช่วงตาย งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเพณีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยหรือช่วงชีวิตตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญในคติความเชื่อเรื่อง "กตัญญู" ของชาวไทย

สังคมไทยเปรียบบิดา มารดา และผู้สูงวัยเสมือนพระในบ้าน ดังนั้นความกตัญญูต่อท่านจึงเป็นเหมือนหน้าที่ทางสังคมและจิตวิญญาณของชาวไทยให้เกิดความรู้คุณ ซึ่งชุดความเชื่อเหล่านี้ตั้งสมมาจากบริบทของสังคมไทยตั้งแต่อดีต เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นจะเห็นได้ชัดว่าความกตัญญูของคนไทยมีรากฐานที่ฝังลึก เช่น ประเพณีของชาวญี่ปุ่นที่เรียกว่า “อุบะซุเตะ” หรือการทิ้งคนแก่ เป็นตำนานเกี่ยวกับการนำผู้ที่มีอายุมากกว่า 70 ปี ไปทิ้งไว้บนภูเขาเพื่อให้อดตายซึ่งสร้างขึ้นเพื่อลดภาระของสังคม ถึงแม้ในปัจจุบันญี่ปุ่นจะไม่ปฏิบัติเช่นนั้นแล้ว แต่เมื่อบุตรหลานแต่งงานแยกออกไปเป็นครอบครัวใหม่ส่งผลให้ผู้สูงวัยต้องอยู่อย่างลำพัง (Nithiweerakul, 2019) ประเพณีของชาวญี่ปุ่นนี้แสดงให้เห็นถึงชุดความเชื่อเรื่องความกตัญญูที่ต่างจากไทย แต่เมื่อเวลาผ่านไประบบโครงสร้างในสังคมไทยก็เปลี่ยนแปลงส่งผลให้ผู้สูงวัยถูกละเลยมากขึ้นเนื่องจากครอบครัวไทยเปลี่ยนจากครอบครัวใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวหรือขนาดเล็ก จึงทำให้ความสำคัญของผู้สูงอายุในสังคมไทยลดลงอย่างมากในปัจจุบัน (Sukayukol, n.d.)

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่รวดเร็วขึ้น โดยเฉพาะโครงสร้างของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นจนมีนิยามว่า “สังคมสูงวัย” (Department of Older Persons, 2021) การเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังกล่าวส่งผลต่อโครงสร้างครอบครัวและระบบสังคมในภาพรวม กล่าวคือ ในขณะที่จำนวนผู้สูงวัยเพิ่มขึ้น บทบาทและสถานะของผู้สูงวัยในครอบครัวและสังคมกลับมีแนวโน้มลดลง อันเนื่องมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมเมือง และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ ส่งผลให้ผู้สูงวัยบางส่วนรู้สึกถึงการสูญเสียสถานะทางสังคมหรือขาดการยอมรับจากสมาชิกในครอบครัวและสังคมรอบข้าง ซึ่งอาจนำไปสู่ทัศนคติที่หลากหลายจากคนรุ่นใหม่ที่มีต่อผู้สูงวัยในปัจจุบัน (Naewna, 2022)

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวิถีชีวิต เทคโนโลยี และทัศนคติของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิม ส่งผลให้ประเพณีและพิธีกรรมที่เคยมีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนเริ่มลดความสำคัญลง ไม่เว้นแม้แต่พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยซึ่งเป็นกลุ่มที่เคยได้รับความเคารพและยกย่องในฐานะผู้มีภูมิปัญญาในชุมชนไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะเลือกนำเอาหัวข้อ “ผู้สูงวัย” มาใช้วิเคราะห์ในมิติมุมมองทางจิตวิทยาเพื่อศึกษาองค์ความรู้ สัญลักษณ์ภายในประเพณี และยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยให้ยังคงมีความสำคัญในการรักษาความรู้และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องให้คงอยู่ต่อไป และงานวิจัยนี้จะยังก่อให้เกิดชุดความรู้ทางจิตวิทยาที่เพิ่มขึ้นจากชุดความรู้เดิมรวมไปถึงช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชนภายในประเทศไทยให้คงอยู่ต่อไป

ในการศึกษาพิธีกรรมและประเพณีในบริบทของสังคมไทย พบว่ามีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น งานของ Hintow et al. (2021) เรื่อง การศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านนาเมือง อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก พบว่าวิถีชีวิตและประเพณีในชุมชนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชาติ ซึ่ง

สะท้อนผ่านพิธีกรรมที่หล่อหลอมจริยธรรมในชีวิตประจำวันเกิดเป็นประเพณีชีวิต งานของ Muengnam & Udomsilp (2023) เรื่อง *สัญลักษณ์ในพิธีกรรมเลี้ยงผีที่บ้านสิงห์ ตำบลสิงห์ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร* ได้ศึกษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมเลี้ยงผีบ้านสิงห์ โดยชี้ให้เห็นว่าสัญลักษณ์ในพิธีมีบทบาทในการสื่อสาร ค่านิยมทางศาสนาและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานของ Chanta (2020) เรื่อง *การเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ่อหลวง: การศึกษาเชิงคติชนวิทยา* ได้วิเคราะห์ถึงพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านในกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ พบว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ และความสัมพันธ์ทางสังคม และงานของ Tamdee (2022) เรื่อง *ตัวตน สังคม วัฒนธรรม: เงื่อนไขสู่การสูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่* ที่ได้ศึกษาเงื่อนไขที่เอื้อต่อการส่งเสริมการเข้าสู่การสูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุและพบว่าบริบททาง “สังคม” และ “วัฒนธรรม” เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมศักยภาพทั้ง 3 มิติของผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ความมั่นคง และการมีส่วนร่วม งานวิจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมไม่ได้มีความหมายเพียงทางศาสนาแต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคม โดยเฉพาะต่อผู้สูงวัยซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดำรงและถ่ายทอดคุณค่าในชุมชน งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาสัญลักษณ์และความหมายที่สะท้อนผ่านประเพณีเกี่ยวกับผู้สูงวัยในสังคมไทย เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของผู้สูงวัยในฐานะศูนย์กลางของการเชื่อมโยงความเชื่อ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม ประเพณีของผู้สูงวัยในสังคมไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. “ผู้สูงวัย” ในงานวิจัยนี้หมายถึงสภาวะของบุคคลที่มีอายุมากขึ้น ใช้เพื่อระบุถึงกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงวัยที่ถือว่าผ่านการเติบโตเลยวัยกลางคนมาแล้ว โดยเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (Department of Older Persons, 2021) ผู้สูงวัยยังสามารถนิยามได้อีกว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและจิตใจที่เกิดขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น

2. “สัญลักษณ์” ในงานวิจัยนี้หมายถึง วัตถุ พฤติกรรม และพื้นที่ที่ปรากฏในประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับผู้สูงวัย 4 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีแซยิด ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงวัย ประเพณีदानขันเข้าคนเก่าเจ้าศีล และประเพณีสืบชะตา ซึ่งทำหน้าที่สื่อความหมายเชิงวัฒนธรรม ความเชื่อ และบทบาทของผู้สูงวัยในสังคมไทยผ่านกระบวนการเชิงสัญลักษณ์และพิธีกรรม

3. “ประเพณีเกี่ยวกับผู้สูงวัย” ในงานวิจัยนี้หมายถึง ขนบธรรมเนียม พิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่เป็นแบบแผนและได้รับการสืบทอดในสังคมไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย ไม่ที่จะเป็นการแสดงความเคารพ การเชิดชูเกียรติ หรือการดูแลในช่วงท้ายของชีวิต ประเพณีเหล่านี้สะท้อน

บทบาท สถานะ และความหมายของผู้สูงวัยในสายตาของครอบครัว ชุมชน และสังคม ผ่านกระบวนการเชิงสัญลักษณ์และพิธีกรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูล

ขอบเขตของกลุ่มข้อมูล ผู้วิจัยใช้การศึกษาและค้นคว้าข้อมูลผ่านฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในระบบสารสนเทศของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เว็บไซต์ Thai Journals Online คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ฯลฯ ศึกษาและค้นคว้าจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับประเพณีไทย ประเพณีชีวิตจากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ 26 ภาค ของมูลนิธิสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์ หนังสือประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ของ เสฐียรโกเศศ ฯลฯ และได้คัดเลือกประเพณีมาทั้งหมด 4 ประเพณีดังนี้ ประเพณีเชยิด ประเพณีอาบน้ำคนแก่ ประเพณีตานขันเข้าคนแก่จำศีล และประเพณีสืบชะตา โดยพิจารณาจากข้อมูลด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม ได้แก่ 1. ความเชื่อ จุดมุ่งหมายในการประกอบพิธี 2. เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมพิธี 3. เครื่องประกอบพิธีกรรม 4. ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยเพื่อศึกษาสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่ปรากฏ

ขอบเขตของการวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์หาสัญลักษณ์และความหมายที่ปรากฏภายในพิธีกรรมประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทยผลลัพธ์ที่ได้จะช่วยให้เข้าใจถึงความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏว่ามี ความหมายอย่างไร และมีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยผ่านเอกสาร และเสนอผลงานการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่กำหนด

ผลการวิจัย

1. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทย

ผู้สูงวัยในสังคมไทยปัจจุบันบางกลุ่มมีแนวโน้มที่จะหันไปสู่วางธรรมเพื่อหาความสงบสุขให้แก่ชีวิต ในบั้นปลายตามแบบอย่างของอศรม 4 ที่ว่าด้วยแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามช่วงอายุ 25 ปีต่อช่วง ได้แก่ พรหมจรรย์ (วัยเรียนรู้), คฤหัสถะ (วัยครองเรือน), วานปรัสถะ (วัยวางมือจากโลกภายนอก), และสันยาสี (วัยสละโลก) โดยช่วงสุดท้ายสะท้อนถึงการมุ่งสู่วางธรรมและการปล่อยวาง (Leeka et al., 2023, pp. 211-212) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับวิถีของผู้สูงวัยในสังคมไทยปัจจุบันที่หันมาให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตอย่างสงบ เรียบง่าย และมีเป้าหมายเพื่อความหลุดพ้นในบั้นปลายชีวิต สำหรับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทยมีดังนี้

1.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการฉลองอายุของผู้สูงอายุ: ประเพณีแซยิด

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการฉลองอายุของผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมายาวนานในสังคมไทย เป็นประเพณีที่ช่วยให้บุตรหลานได้แสดงความกตัญญูและความเคารพต่อผู้สูงอายุ ประเพณีดังกล่าวไม่เพียงเป็นการฉลองชีวิตอันยืนยาวแต่ยังเป็นโอกาสให้ครอบครัวและญาติพี่น้องสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างเสริมมงคลและความสบายใจแก่ผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตต่อไป โดยประเพณีที่โดดเด่นคือ “ประเพณีแซยิด หรือการทำบุญวันเกิด” (Office of the Royal Society, 2009)

1.1.1 องค์ประกอบของประเพณีแซยิด แซยิด เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาจีนแต่จื๊วจากคำว่า แซยิก ซึ่งแปลว่า วันเกิด จุดเริ่มต้นของประเพณีแซยิดเกิดขึ้นในประเทศจีนเริ่มประกอบพิธีแซยิดตามช่วงอายุ เริ่มทำตั้งแต่อายุครบ 1-99 ปี ส่วนอายุครบ 50 ปี เรียกว่า ไฉ่จี้บี่ชิว อายุครบ 60 ปี เรียกว่า ลักจี้บี่ชิว อายุครบ 70 ปี เรียกว่า ชิดจี้บี่ชิว อายุครบ 80 ปี เรียกว่า โป๊ยจี้บี่ชิว อายุครบ 90 ปี เรียกว่า เกาจี้บี่ชิว อายุครบ 100 ปี เรียกว่า เปะส่วยี่ชิว นิยมทำทั้ง เด็ก ผู้ใหญ่ หญิง ชาย คนรวยหรือคนจนซึ่งประกอบพิธีตามฐานะเท่าที่ทำได้จุดประสงค์หลักของการแซยิดคือการรับประทานอาหารดี ๆ ที่มีรสอร่อยใช้ความประณีตในการจัดเตรียมมากกว่าปกติเพื่อแสดงถึงความปิติยินดีที่ได้เฉลิมฉลองให้แก่ผู้สูงอายุผู้เป็นเจ้าของวันเกิด (Phraya Jen Jen Akson, 2005, pp. 1-51)

สำหรับประเพณีแซยิดในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทยส่งผลให้เกิดการหยิบยืมธรรมเนียมประเพณีแซยิดของจีนมาปรับใช้ในประเทศไทย ดังนั้นประเพณีแซยิดในประเทศไทยจึงหมายถึงประเพณีทำบุญวันเกิดครบรอบ 60 ปี เมื่อถึงวันเกิดของผู้สูงอายุบุตรหลานจะร่วมกันจัดงานเลี้ยงให้เพื่อเฉลิมฉลองวันเกิด (Office of the Royal Society, 2009) โดยประเพณีแซยิดมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

ก. เกณฑ์อายุของผู้สูงอายุในการประกอบพิธี ประเพณีแซยิดในประเทศไทยจะนิยมจัดเมื่อผู้ที่มีอายุครบ 60 ปีเป็นต้นไป แต่ในประเทศจีนจะเริ่มจัดตั้งแต่อายุ 1-49 ปี, 51-59 ปี, 61-69 ปี, 71-79 ปี, 81-89 ปี และ 91-99 ปี โดยทั้งหมดเรียกว่าแซยิด หรือหากมีอายุครบ 50 ปี ก็สามารถจัดได้โดยมีเงื่อนไขว่าลูกหลานต้องแต่งงานและมีครอบครัวก่อน (Shiya & Onkam, 2020, p. 35) สาเหตุที่เรียกงานวันเกิดครบรอบ 60 ปีว่า “งานแซยิด” มาจากความเชื่อในปฏิทินโบราณจีนที่ใช้ชื่อบีที่แตกต่างกันไป และเมื่อครบ 60 ปีจะเวียนกลับมาเริ่มต้นใหม่ ชาวจีนจึงถือว่า 60 ปีคือ 1 รอบชีวิต นับเป็นเรื่องน่ายินดีควรค่าแก่การเฉลิมฉลอง ส่วนของไทยจะนับ 12 ปีเป็น 1 รอบนักษัตร ดังนั้นอายุ 60 ปี จึงเท่ากับ 5 รอบปีไทย

1.2 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุ: ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

การแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงอายุเป็นค่านิยมสำคัญในสังคมไทย โดยมีหลายรูปแบบตั้งแต่การแสดงความเคารพในชีวิตประจำวันจนถึงการจัดประเพณีในโอกาสสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงความรัก ความผูกพัน และการให้เกียรติแก่ผู้สูงอายุ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความกตัญญูที่เด่นชัดคือ “ประเพณีรดน้ำ

คำหว่า” ในวันสงกรานต์ซึ่งเป็นโอกาสให้บุตรหลานได้ขอพรจากผู้สูงวัยและแสดงความขอโทษในกรณีที่อาจล่วงเกิน รวมถึงการขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลของครอบครัว วันสงกรานต์ยังเป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติของไทยเพื่อให้คุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงวัย (Phetchaburi Provincial Office of Social Development and Human Security, 2024)

1.2.1 องค์ประกอบของประเพณีรดน้ำคำหว่าผู้สูงวัย ประเพณีสงกรานต์นับได้ว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในวัฒนธรรมไทย เป็นประเพณีที่อยู่คู่กับชาวไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญู แสดงความเคารพ ขอขมาต่อผู้สูงวัยหรือผู้อาวุโสที่นับถือเห็นได้จากวิถีปฏิบัติที่เรียกว่า “การรดน้ำคำหว่า” เป็นประเพณีโบราณของชาวไทยล้านนาปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเรียกได้ว่าสงกรานต์นั้นเป็นประเพณีแห่งความกตัญญู (Attameth, 1995 p. 221) ประเพณีสงกรานต์ในแต่ละภาคของประเทศไทยนั้นมีความแตกต่างกันไปโดยมีองค์ประกอบดังนี้

ก. เครื่องประกอบพิธี ฟานดอกไม้ หรือขันดอกไม้ จะมีดอกไม้ เทียน 1 คู่ รูป 1 คู่ เทียนรูปหรือรูปสมัยโบราณที่ทำมาจากกระดาษสีที่พันดอกไม้ที่มิกกลิ่นหอมไว้ข้างใน เช่น ดอกสารภี มีขนาดเท่าเทียน ต้นดอกหรือพุ่มดอกไม้ที่ทำด้วยไม้หรือทองเหลือง เป็นทรงสามเหลี่ยมมีโพรงตรงกลางเพื่อนำดอกไม้หลากหลายชนิดมามัดรวมกัน หมากสุ่ม หรือการทำโครงเป็นต้นพุ่มเพื่อเอาผลไม้มาปักไว้ที่โครงไม้หรือโครงเหล็กที่ได้เตรียมไว้ หมากเบ็ง หรือการทำโครงด้วยไม้หรือทองเหลืองเป็นพุ่มสูงประมาณ 1 ศอก แล้วนำหมากสุกดิบ 24 ลูกมาผูกติดกับโครงเรียกว่าเบ็ง สรวายหมากพลู หรือการนำเอาหมากพลู ยาสูบ เปลือกก้อ มาห่อรวมกันด้วยใบตองให้เป็นทรงกรวยสำหรับตั้งในถาดหรือขัน (Attameth, 1995 pp. 221-229) เครื่องอุปโภค เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าถุง สบง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว เสื้อผ้าใหม่ บายศรี พาชขวัญ หรือบายศรีสุตชขวัญ เป็นบายศรีแบบดั้งเดิมหรือแบบประยุกต์ตามจินตนาการของผู้ทำเพื่อให้เกิดความสวยงามหรือเกี่ยวข้องกับความเชื่อในท้องถิ่นของตน เบญจา ส่วนมากจะใช้กับภิกษุเจ้าอาวาส และสมณะที่สูงอายุ ประดับด้วยลายแทงหยวก ได้ยอดเบญจามีหัวพญานาคพ่นน้ำออกทางปากคล้ายฝนจากหัวพญานาคจะต่อเป็นท่อยาว มีการตกแต่งบริเวณลำตัวของพญานาคทำให้ส่วนหางอยู่สูงกว่าปากบริเวณปลายหางจะมีท่อน้ำต่อมาจากใต้ท้องเรือซึ่งวางไว้ในจุดที่สูงกว่าเบญจาและตั้งห่างออกไป (Nimmanahaeminda, 2011, pp. 11-20) สิ่งที่มีความแตกต่างกันของเครื่องคำหว่าผู้ใหญ่และนับว่าเป็นหัวใจหลักของพิธีรดน้ำคำหว่า ได้แก่ “น้ำหอมรดมือภาคใต้” หรือน้ำที่ใช้สำหรับคำหว่าคือน้ำที่มิกกลิ่นมาจากดอกไม้ไม่จำกัดชนิดมารวมกัน เนื่องจากภาคใต้มีภูมิประเทศที่ร้อนชื้นส่งผลให้ดอกไม้ที่มิกกลิ่นหอมสามารถเติบโตได้ดี “น้ำหอมรดมือภาคกลาง” หรือน้ำที่ใช้สำหรับคำหว่าคือน้ำปรงที่โรยด้วยดอกมะลิ ดอกกุหลาบ หรือดอกไม้ชนิดอื่น ที่ปลูกภายในบ้าน “น้ำหอมรดมือภาคอีสาน” หรือน้ำที่ใช้สำหรับคำหว่ามีส่วนผสมมาจากเครื่องหอมชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ว่านหอม ว่านนางคำ เนื่องจากในช่วงเดือนเมษายนของภาคอีสานนั้นเป็นหน้าแล้งส่งผลให้ดอกไม้ที่มิกกลิ่นหอมนั้นหาได้ยาก “น้ำหอมรดมือภาคเหนือ” หรือน้ำที่ใช้สำหรับคำหว่าประกอบไปด้วย ดอกคำฝอย ผักส้มป่อย และน้ำมะกรูด (Aksorncharoentat, 2021)

1.2.2 ขั้นตอนการประกอบพิธี

- ภาคเหนือ ประเพณีสงกรานต์ในภาคเหนือมีคำเรียกว่า “ปเวณีปีใหม่” โดยมีคำเรียกในแต่ละวันที่แตกต่างกัน วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า “วันสังขานต์ล่อง” วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า “วันเนา” วันที่ 15 เมษายน เรียกว่า “วันพญาวัน” สำหรับพิธีรดน้ำดำหัว หรือ พิธีดำหัว ของชาวล้านนาจะจัดขึ้นในวันพญาวัน หรือวันที่ 15 เมษายน จัดขึ้นในช่วงบ่ายหลังจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จสิ้น ขั้นตอนการประกอบพิธีการดำหัวของภาคเหนือจะแบ่งออก 2 ลักษณะ ได้แก่

ขั้นตอนการดำหัวแบบพิธีการ มีดังนี้ เมื่อไปถึงที่หมายขบวนดำหัวจะยกเครื่องสักการะที่จัดเตรียมมาประเคนแก่ผู้ใหญ่โดยให้ผู้ใหญ่นั่งในระดับที่สูงกว่าไม่ว่าจะบนแหงหรือบนเก้าอี้ สิ่งที่สำคัญในขั้นตอนนี้คือการนำขันที่มีน้ำหอมประเคนไปพร้อมกับพานดอกไม้ธูปเทียน และนั่งพับเพียบลงพร้อมกันในระดับที่ต่ำกว่าก่อนจะมีผู้กล่าวคำขอขมา ดังนี้ “บัดนี้ข้าพเจ้าทั้งหลายได้พร้อมกันนำเครื่องสักการะ สรวงเกล้าดำหัวพร้อมนี้ เพื่อจะมาขอสุมาคารวะเกล้าดำหัว และขอศีลขอพรกับท่าน ขอได้เมตตาชอุณา (กรุณา) ลดโทษหื้อจิมเนื้อ กายกัมมัง วจิกัมมัง มโนกัมมัง สัพพังโทสัง ขมันตุ โน” เมื่อกล่าวจบคณะจะเตรียมรับพร ซึ่งผู้ใหญ่อาจจะเตรียมฝึกหัดการให้พรหรือบ่นปอนปีใหม่ที่ซึ่งมีทั้งแบบสั้นและแบบยาวจากนั้นจะนำมือจุ่มน้ำหอมที่เตรียมไว้เพื่อเป็นการแสดงถึงการรับสุมาคารวะการขอขมาของขบวนดำหัวหลังจากนั้นจะนำน้ำหอมที่เตรียมไว้มาลูบที่ศีรษะของตนเองเป็นอันเสร็จพิธี (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 221-229)

ขั้นตอนการดำหัวแบบธรรมดา มีขั้นตอนเช่นเดียวกันกับการดำหัวแบบพิธีการ แต่จะมีคำกล่าวขอขมาที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้ “วันนี้เป็นวันดีจปีใหม่ พวกหมู่ลูกหลานทั้งหลาย ได้มาขอขมาลาโทษและสุมาคารวะจากพ่ออยู่แม่อยู่ แม่นว่าพวกข้าพเจ้าตั้งหลายได้ปากกล้าเหลือล่วงเกินด้วยประการใด ๆ กิติ ขอพ่ออยู่แม่อยู่ได้หื้อขมาลาโทษแก่ผู้ข้าทั้งหลายด้วยแต่ต่อ ๆ” เมื่อผู้สูงวัยหรือผู้อาวุโสรับประเคนของแล้วจะกล่าวคำอวยพร จากนั้นจะนำมือจุ่มน้ำหอมที่เตรียมไว้และทำเช่นเดียวกับการดำหัวแบบพิธีการ ข้อห้ามในการรดน้ำดำหัวของภาคเหนือคือห้ามนำน้ำหอมที่เตรียมไว้รดลงไปที่มีมือของผู้ใหญ่เพราะเชื่อกันว่าเป็นการแข่งผู้้นั้น เพราะการใช้ น้ำรดไปที่มือตรง ๆ นิยมใช้ภายในงานมงคลสมรสและงานศพ (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 221-229)

- ภาคอีสาน ประเพณีสงกรานต์ในภาคอีสานจะเรียกว่า “บุญสงกรานต์” หรือ “บุญเดือนห้า” โดยมีคำเรียกในแต่ละวันที่แตกต่างกัน วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า “มือสงกรานต์ล่อง หรือ มือสงกรานต์พาย” วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า “มือเนา” วันที่ 15 เรียกว่า “มือสงกรานต์ขึ้น” สำหรับพิธีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ชาวอีสานจะประกอบพิธีกันในวันที่ 14 เมษายน หรือที่เรียกว่า มือเนา โดยมีจุดประสงค์เพื่ออวยพรและขอขมาแก่ผู้อาวุโสหรือผู้สูงวัยที่นับถือ ขั้นตอนการรดน้ำดำหัวนั้นไม่ซับซ้อนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือการสงน้ำผู้สูงวัยในครอบครัวและสงน้ำผู้สูงวัยในชุมชน นิยมจัดขึ้นที่บริเวณลานวัดหรือปะรำพิธี จะจัดขึ้นหลังจาก

การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ โดยผู้สูงวัยหรือผู้อาวุโสจะนั่งลงในระดับที่สูงกว่าผู้ที่มาดำหัวหลังจากนั้น ผู้ที่มาดำหัวจะใช้น้ำหอมที่เตรียมไว้เจือไปที่มีมือของผู้ใหญ่พร้อมทั้งกล่าวคำอวยพรหรือคำขอขมา ระหว่างที่รดน้ำท่านผู้ใหญ่จะให้ศีลให้พรแก่ผู้ที่มาดำหัว (Department of Cultural Promotion, 2021, pp. 182-188)

- ภาคกลาง ประเพณีสงกรานต์ของชาวภาคกลางมีคำเรียกในแต่ละวันดังนี้ วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า “วันมหาสงกรานต์” วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า “วันเนา” วันที่ 15 เมษายน เรียกว่า “วันเถลิงศก” ก่อนถึงวันสงกรานต์ชาวภาคกลางจะทำความสะอาดบ้าน เตรียมของใหม่สำหรับใช้ในวันสงกรานต์ รวมถึงการจัดเตรียมอาหารและเครื่องอุปโภคสำหรับถวายพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการรวมญาติช่วยกันเตรียมของประกอบพิธี โดยในบางพื้นที่จะมีการทำบุญกลางบ้านหรือทำบุญเลี้ยงเพลพระสงฆ์ ช่วงสงกรานต์ชาวภาคกลางมีความเชื่อที่ว่าห้ามไม่ให้ตักน้ำ ต่ำข้าว หรือหักพินในช่วงนี้ควรเสร็จสิ้นก่อนวันสงกรานต์ ส่วนการสงฆ์น้ำจะจัดขึ้นในวันเถลิงศกหลังจากพิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปที่วัดและที่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล เดิมการสงฆ์น้ำคือการอาบน้ำที่วัดโดยเชิญพระสงฆ์ให้ศีลและบุตรหลานช่วยอาบน้ำให้ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นต้นแบบของการรดน้ำดำหัวในปัจจุบันที่บุตรหลานจะมอบเสื้อผ้าใหม่และรดน้ำมือผู้สูงอายุ (Department of Cultural Promotion, 2021, pp. 123–144) โดยมีข้อห้ามที่ว่าผู้ที่รับรดน้ำได้ต้องเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เพราะอายุครบห้ารอบถือเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกว่าเป็นผู้อาวุโสเต็มตัว (Chandransu, 2019)

- ภาคใต้ ประเพณีสงกรานต์ของชาวภาคใต้จะเรียกว่า “วันว่าง” จะมีขนบวิธปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้ ประเพณีวันว่างจะเริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน จนถึง วันที่ 15 เมษายน ซึ่งตรงกับเดือนที่ 5 ของทุกปี แต่ถ้าหากปีใดที่มีเดือน 8 สองครั้ง วันว่างนั้นจะไปจัดในเดือนที่ 6 แทน ข้อสำคัญที่จะต้องปฏิบัติภายในช่วงวันว่างคือห้ามทุบครกหรือประกอบอาชีพใด ๆ ห้ามทำการใด หรือจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อวันต่อไป ดังนั้นเมื่อก่อนถึงวันว่างทุบครกหรือประกอบอาชีพจะต้องทำความสะอาดบ้านเรือนให้เรียบร้อยและจัดเตรียมอาหารมาสำรองไว้สำหรับช่วงวันว่างเร่งทำงานที่ค้างคาไว้จนเสร็จ หากไม่ปฏิบัติตามจะถือว่าเป็นการขัดจารีตไม่เป็นมงคล พ่อบ้านแม่เรือนจะต้องจัดหาเสื้อผ้าใหม่ไว้ให้บุตรหลานสำหรับใช้ในวันว่างเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ ส่วนบุตรหลานก็จะเตรียมผ้าแพรสำหรับมอบให้ผู้สูงวัยสวมใส่หลังจากประกอบพิธี “สระหัว” (Thailand Cultural Encyclopedia, 1999, pp. 7164-7167) พิธีสระหัวจะจัดขึ้นในวันว่างหลังจากประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีสระหัววันว่างแก่ผู้สูงวัยหรือพระภิกษุจะจัดทำเบญจจาขึ้นเป็นพิเศษและให้บุตรหลานญาติมิตรนำน้ำหอมที่เตรียมไว้เทลงไปในลำเรือจนครบทุกคนแล้วจึงนิมนต์พระภิกษุที่อาวุโสที่สุดหรือผู้สูงวัยขึ้นไปนั่งเหนือฐานของเบญจจากนั้นจึงเปิดน้ำจากลำเรือให้ไหลออกจากช่องปากของพญานาค คล้ายขนาดพ่นน้ำอาบรดให้เปียกทั่วบริเวณร่างกายจึงเรียกว่า “สระหัว” เหตุที่ต้องปล่อยน้ำผ่านเบญจจาเพราะถือคติว่าผู้ใหญ่ที่เชิญมาคือปุชนียบุคคล ผู้น้อยมีอาจะลบล้างล้างไปยกแขนยกมือคร่อมลำตัวหรือศีรษะได้ ในกรณีของพระสงฆ์ผู้หญิงก็สามารถแสดงความเคารพตักตัญญูได้เช่นเดียวกัน เมื่อปล่อยน้ำรดร่างกายจนพอสมควรแล้วญาติที่ใกล้ชิดบางคนสามารถเข้าไปช่วยขัดถูบริเวณที่เหมาะสมแล้วจึงปล่อย

น้ำให้อาบรดอีกครั้งก่อนที่ผู้สูงวัยหรือผู้อาวุโสจะผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าเป็นชุดใหม่ที่บุตรหลานได้จัดเตรียมไว้เป็นอันเสร็จพิธี ในกรณีที่บุตรหลานจะประกอบพิธีสระหัวให้ผู้สูงวัยในบ้านเป็นการภายในเฉพาะเครือญาติมักจะอาบรดน้ำอย่างสามัญคือบุตรหลานจะตักน้ำรดด้วยมือและชัตฎูให้อย่างสนิทสนม เมื่อประกอบพิธีสระหัวเสร็จจะมีตัวแทนของบุตรหลานมอบเสื้อผ้าใหม่ที่จัดเตรียมไว้ให้ท่านได้สวมใส่เป็นอันเสร็จพิธี (Thailand Cultural Encyclopedia, 1999, pp. 7164-7167)

1.3 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติของผู้สูงวัย: ประเพณีตานขันเข้าคนเก่าจ้ำศีล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติของผู้สูงวัยในสังคมไทยเป็นประเพณีที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้ปฏิบัติตามความศรัทธาโดยเฉพาะในด้านจิตใจ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงวัยได้รับการสนับสนุนทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของผู้สูงวัยในครอบครัวและชุมชน โดยมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติที่โดดเด่นเช่น “ประเพณีตานขันเข้าคนเก่าจ้ำศีล” ซึ่งมีความสำคัญในฐานะที่เป็นการแสดงความเคารพและการสนับสนุนให้ผู้สูงวัยได้ปฏิบัติธรรม เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน และเสริมสร้างจิตใจของคนในชุมชนให้เข้มแข็ง การที่ผู้สูงวัยได้รับการสนับสนุนให้จ้ำศีลยังช่วยส่งเสริมให้พวกเขามีสุขภาพจิตที่ดี มีความสงบสุขภายใน และยังสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ครอบครัวด้วย (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, p. 20)

1.3.1 องค์ประกอบของประเพณีตานขันเข้าคนเก่าจ้ำศีล

ประเพณีโบราณของภาคเหนือจัดขึ้นในช่วงเดือนสิบสองหรือช่วงเข้าพรรษาผู้สูงวัยที่หมดภาระหน้าที่จะนิยมไปนอนที่วัดในวันธรรมสวนะ เพื่อปฏิบัติอุโบสถศีลตลอดทั้งวันนั้น เมื่อถึงรุ่งสางจึงจะเตรียมลาอุโบสถศีลและในเช้าวันใหม่ผู้ที่มีฐานะจะนิยมทำบุญด้วยการเลี้ยงอาหารและบริจาคทานแก่ผู้สูงวัยที่เพิ่งออกมาจากการถือศีล ด้วยความเชื่อที่ว่าจะเป็นการได้อานิสงส์มาก วิถีปฏิบัติเช่นนี้จึงเรียกว่า “ประเพณีตานขันเข้าคนเก่าจ้ำศีล” หรือมีความหมายว่า การเสียดละบริจาคอาหารและสิ่งของเป็นทานให้แก่ผู้สูงวัยที่จ้ำศีล (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 62-64) ทั้งนี้ขั้นตอนการประกอบพิธีในแต่ละครอบครัวก็อาจจะมีวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป บางครอบครัวก็จัดขึ้นที่วัดเพราะถือว่าการทำบุญเลี้ยงพระไปในตัว ส่วนบางครอบครัวก็จัดขึ้นที่บ้านเพราะถือเป็นการทำบุญบ้านเพื่อให้เกิดสิริมงคล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. สถานที่ของการประกอบพิธีการจัดงานที่วัด เนื่องจากวัดเป็นสถานที่ที่มีบริเวณกว้างและมีสิ่งของพร้อมใช้ เพียงแต่เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีอื่น ๆ ตามความประสงค์ของตนเอง พิธีกรรมนี้จะจัดขึ้นวันเดียวในส่วนใหญ่จะจัดขึ้นในช่วงเช้าของวัน “การจัดงานที่บ้าน” จะมีการเตรียมการที่ซับซ้อนมากกว่าการจัดงานที่วัด โดยการเตรียมงานจะต้องอาศัยญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านให้ช่วยจัดเตรียมสถานที่ สิ่งของ และไทยทาน สำหรับการจัดงานอาจจัดเพียงวันเดียวหรือสองวันก็ได้ เหตุที่ต้องจัดงานสองวันเนื่องจากวันแรกจะมีการสวดมนต์เย็นและฟังเทศน์เพื่อความ เป็นสิริมงคล ส่วนวันต่อมาจะเริ่มตั้งแต่เช้าด้วย

การขึ้นทำท้าวทั้งสี่ สืบชะตา และทำบุญถวายจตุปัจจัยไทยทานให้แก่พระสงฆ์ (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, p. 63)

ข. เครื่องประกอบพิธี จตุปัจจัยและอาหาร เลี้ยงผู้สูงวัยและพระสงฆ์ที่มาร่วมงานทั้งหมด **เครื่องประกอบพิธีสืบชะตา** กรณีจะประกอบพิธีทำบุญสืบอายุ **กัณฑ์เทศน์** กรณีที่ประสงค์จะฟังเทศน์ไทยทานที่นอกเหนือจากการทำบุญส่วนตัวในกรณีที่จะร่วมกันทำบุญเป็นกรณีพิเศษ เรียกว่า “ฮ้ายฮอม” เช่น การทอดผ้าป่า (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 63-64)

1.3.2 ขั้นตอนการประกอบพิธี สำหรับขั้นตอนการประกอบพิธี “ตามขั้นเข้าคนเจ้าศีล” จะแบ่งพิธีกรรมออกเป็น พิธีกรรมหลักและพิธีกรรมรอง ซึ่งพิธีกรรมหลักจะเน้นไปที่การบริจาคตานแก่ผู้สูงวัย ส่วนพิธีกรรมรองจะเน้นไปที่กิจกรรมอื่น ๆ ที่เสริมเข้ามา เช่น การทำบุญสืบชะตา การฟังเทศน์ การทำบุญเลี้ยงพระหรือการทำบุญบ้าน ฯลฯ พิธีกรรมหลักหรือการให้ทานผู้สูงวัยนั้นจะเริ่มตั้งแต่เวลารุ่งเช้า เจ้าภาพจะจัดเตรียมอาหาร สิ่งของที่ขอมที่บริจาคตาน เช่น ผ้าห่ม ยารักษาโรค รม และอื่น ๆ แล้วแต่กำลังศรัทธาพร้อมทั้งแนบปัจจัยใส่ซองไปด้วย หลังจากผู้สูงวัยทำวัดสวดมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้วเหล่าเจ้าภาพจะเชิญผู้สูงวัยทุกคนมาร่วมรับประทานอาหารที่จัดเตรียมไว้อย่างพร้อมเพรียงก่อนที่จะมอบสิ่งของที่นำมาให้ทานด้วยอาการเคารพเสมือนการประเคนของถวายพระสงฆ์ หลังจากรับของที่นำมาให้ทานผู้สูงวัยทั้งหลายจะอวยพรและอาจมีการผูกข้อไม้ข้อมือให้แก่เจ้าภาพเป็นอันเสร็จพิธี ส่วนพิธีกรรมรองนั้นจะเริ่มประกอบพิธีหลังจากการบริจาคตานผู้สูงวัยเสร็จแล้ว (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 62-64)

1.4 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการต่ออายุ: ประเพณีสืบชะตา

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการต่ออายุสะท้อนถึงความเชื่อโบราณที่เกี่ยวข้องกับการปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายและการเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต โดยเชื่อว่าการต่ออายุจะช่วยยืดเวลาให้ชีวิตยาวนานขึ้น ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายหลักของการประกอบพิธีดังกล่าวคือการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้ที่เข้าร่วมพิธีทำให้พวกเขารู้สึกมั่นคงปลอดภัย มีความสุขกายสบายใจ และมีพลังในการดำเนินชีวิตต่อไป หนึ่งในประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับการต่ออายุคือ “ประเพณีสืบชะตา” ของชาวล้านนา (Namwongphrom, 2013, pp. 3-4)

1.4.1 องค์ประกอบของประเพณีสืบชะตา ประเพณีสืบชะตา คือ การต่ออายุ หรือสืบชะตา เพื่อให้มีอายุยืนยาวออกไป มีจุดประสงค์ในการจัดพิธีเพื่อต้องการให้ชีวิตเป็นมงคลอยู่อย่างสงบสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป ประเพณีสืบชะตานับเป็นประเพณีมงคลสำคัญอย่างหนึ่งที่ชาวล้านนานิยมทำกันในหลายโอกาส เช่น เนื่องในโอกาสครบรอบวันเกิด วันได้รับยศศักดิ์ตำแหน่ง หรือไปอยู่ที่ใหม่ การทำพิธีสืบชะตายังคงใช้ในบริบทอื่น ๆ เช่น เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย หรือ เมื่อหมดศอกในโรคชราชาติ เพื่อช่วยให้แคล้วคลาดจากโรคภัยและสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสวัสดิ์ต่อไป พิธีสืบชะตาของ

ชาวล้านนามีมาแต่โบราณเป็นการผสมผสานระหว่างพิธีพุทธกับพิธีพราหมณ์ (Namwongphrom, 2013, pp. 1-3) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. สถานที่ของการประกอบพิธี สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีสืบชะตาจะประกอบขึ้นในบริเวณที่มีลักษณะเป็นห้องโถง หากเป็นบริเวณวัดจะจัดขึ้นในพระวิหาร ศาลาการเปรียญ หรือที่ “หน้าวาง” คือบริเวณห้องรับแขกของเจ้าอาวาส หากจัดที่บ้านจะนิยมจัดที่ “บนเต็น” คือบริเวณห้องรับแขกซึ่งต้องเป็นห้องที่มีบริเวณกว้าง หรือบางที่อาจมีการจัดทำปะรำพิธีขึ้นมาเป็นพิเศษ เพื่อให้เพียงพอสำหรับแขกที่มาร่วมงาน หากเป็นที่วัดจะหมายถึงพระภิกษุ สามเณรรวมทั้งอุบาสก หากเป็นที่บ้านจะหมายถึงญาติมิตร กัลยาณมิตร ต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นคนใกล้ชิดหรือบุตรหลาน (Namwongphrom, 2013, p. 3)

ข. เครื่องประกอบพิธี ในการประกอบพิธีสืบชะตานั้นจะมีเครื่องสืบชะตาที่ใช้สืบทอดกันมา มีความแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ดังนี้ ไม้ค้ำ ส่วนมากมีลักษณะใหญ่และยาวพอประมาณทำจากไม้งาม 3 อันนำมาประกอบกันเป็นช่อ เรียกว่าไม้ค้ำชะตา กระบอกน้ำ กระบอกทราย กระบอกข้าวเปลือก กระบอกข้าวสาร หมายถึง ธาตุทั้ง 4 สะพาน หรือ ชั่ว บันได หรือ ชั้นได ลวดเงิน ลวดคำ ลวดหมาก ลวดเหมียง ไม้ค้ำขนาดเล็ก ไม้ค้ำขนาดเล็กยาวเท่าศอกของเจ้าของชะตา มีจำนวนเท่ากับอายุของเจ้าของชะตา ช่อ ทำจากกระดาศีขาวจำนวน 108 อัน ตุงคำคิง หรือตุงชะตา มีความสูงเท่ากับเจ้าของชะตา เทียนคำคิง หรือเทียนชะตา มีความสูงเท่าเจ้าของชะตา แต่ภายหลังเห็นว่าเมื่อจุดไฟแล้วเทียนจะอจิงสี่ด้วยซี่ผึ้ง ประมาณคืบหนึ่งแต่ได้เทียนยังคงมีขนาดเท่าความสูงของเจ้าของชะตา พระเจ้าไม้ หรือพระพุทธรูปที่แกะสลักด้วยไม้ นำมาประดิษฐานที่ยอดไม้ค้ำ หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อหมาก หน่อมะพร้าว เสือใหม่ หมอนใหม่ เมื่อนำเครื่องสืบชะตาทั้งหมดมาประกอบกันตามระเบียบแบบโบราณจะเรียกว่า “โขงชะตา” (Namwongphrom, 2013, pp. 5-7)

1.4.2 **ขั้นตอนการประกอบพิธี** การประกอบพิธีสืบชะตาจะมีการกำหนดวัน เวลา และเครื่องประกอบพิธีตามที่สืบทอดมาอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การประกอบพิธีเกิดความสมบูรณ์และถูกต้อง อันดับแรกผู้นำในการประกอบพิธีหรือที่เรียกว่า “ปู่อาจารย์” จะทำพิธีปิดเคราะห์ ส่งเคราะห์ ก่อนที่จะเริ่มทำพิธีสืบชะตา เพื่อให้เคราะห์ภัยที่มีสูญหายไปก่อนจึงจะทำให้ผู้ที่มาสืบชะตาได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ความเจริญ พิธีสืบชะตาจะต้องนิมนต์พระสงฆ์ที่เคารพมา 9 รูป หรือมากกว่า เมื่อพร้อมแล้วเจ้าภาพจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ปู่อาจารย์จะนำหัวพระอาราธนาศีล ก่อนที่พระสงฆ์ผู้เป็นประธานจะให้ศีลแล้วปู่อาจารย์จะเป็นผู้อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์รูปที่ 3 ชุมนุมเทวดาแล้วประธานจะนำสวดสืบชะตาแบบชาวล้านนา ในขณะที่พระสงฆ์กำลังสวดผู้สืบชะตาและบุตรหลานจะต้องเข้าไปนั่งในช่อสืบชะตา ซึ่งจัดตั้งบริเวณหน้าพระสงฆ์เอาด้านที่มีสายสิญจน์เวียนรอบศีรษะของผู้สืบชะตา นั่งประนมมือรับฟังพระเจริญพุทธมนต์จนจบเมื่อพระสงฆ์สวดถึง “อเสวนา จะพาลานั่ง” ผู้สืบชะตาจะต้องจุดเทียนชัย ขณะที่สวดจะต้องเอาด้ายคำคิง และเทียนสืบชะตาจุดด้วย หลังเสร็จพิธีเจ้าภาพจะจัดให้มีเทศน์กัณฑ์และมีการผูกข้อมือข้อมือให้ผู้สืบชะตา

ส่วนพระสงฆ์จะพรมน้ำมนต์ให้ผู้สี่ชะตา ก่อนที่เจ้าภาพจะถวายภัตตาหารและไทยทานที่เตรียมไว้แล้ว พระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี ส่วนเครื่องประกอบทั้งหลายเมื่อเสร็จพิธีจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น ไม้ค้ำ จะนำไปค้ำต้นไม้ประจำหมู่บ้าน หรือไม้หามายเมือง แต่ในปัจจุบันจะนิยมไปวางไว้ที่ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ที่วัดใกล้ บ้าน สะพานจะนำไปพาดรองน้ำเพื่อให้ผู้คนได้เดินข้าม หน่อกล้วย หน่ออ้อย หน่อหมาก หน่อมะพร้าว จะนำไป ปลูกในพื้นที่ส่วนรวมของหมู่บ้านเมื่อผลิดอกออกผลชาวบ้านสามารถเก็บไปบริโภคได้ (Namwongphrom, 2013, pp. 3-10)

2. สัญลักษณ์และความหมายในประเพณีของผู้สูงวัยในสังคมไทย

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลองค์ประกอบ และขั้นตอนการประกอบประเพณี ได้แก่ ประเพณีแซยิด ประเพณีรดน้ำคำหัว ประเพณีदानขันเข้าคนเฒ่า จำศีล และประเพณีสี่ชะตา เพื่อนำมาศึกษาสัญลักษณ์และความหมายที่เกิดขึ้นภายในประเพณีดังกล่าว ตามแนวคิดของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ (Victor Turner) ผู้วิจัยพบว่าในประเพณีที่เกี่ยวกับผู้สูงวัยในประเทศไทย นอกจากวัตถุสัญลักษณ์ พฤติกรรมสัญลักษณ์ ยังพบพื้นที่สัญลักษณ์อีกด้วย สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นนี้ มีความสัมพันธ์และนัยสำคัญต่อความเชื่อที่ชาวไทยมีต่อผู้สูงวัยในสังคมไทยที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้

2.1 สัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีของผู้สูงวัยในสังคมไทย

แนวคิดสัญลักษณ์ในพิธีกรรมของ วิกเตอร์ เทอร์เนอร์ กล่าวว่าสัญลักษณ์ในพิธีกรรมถือเป็นส่วนที่ เล็กที่สุดของพิธีกรรมแต่เป็นส่วนที่มีความสำคัญที่จะช่วยรักษาลักษณะพิเศษของพฤติกรรมคนในสังคมนั้น ไว้ และเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางบริบทพิธีกรรม แบบแผนของหน่วยของพิธีกรรม คือ การรวมกันของ สัญลักษณ์และพฤติกรรมสัญลักษณ์ ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นระบบของความหมายที่ต้องเปรียบเทียบกับส่วน ต่าง ๆ ซึ่งต้องพิจารณาทั้งความหมายที่เห็นได้ชัดและความหมายภายใน (Turner, 1965, pp. 49-52, as cited in Fuengfoosakul, 2008, pp. 81-82, as cited in Muengnam & Udomsilp, 2023, p. 25)

2.1.1 วัตถุสัญลักษณ์ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยทั้ง 4 ประเพณีมีองค์ประกอบด้านวัตถุที่ สำคัญ ๆ หลายอย่างซึ่งล้วนสัมพันธ์กับบรรรมเนียมความเชื่อของชาวไทยในบริบทของการประกอบพิธีกรรม ข้างต้น วัตถุสัญลักษณ์แบ่งออกได้ ดังนี้

- วัตถุสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการอวยพรต่อผู้สูงวัย วัตถุที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการ อวยพรต่อผู้สูงวัยส่วนมากจะเป็นวัตถุที่มีชื่อเรียกที่เป็นมงคล เช่น ชื่อวัตถุที่สื่อถึงการมีอายุยืน ความแข็งแรง ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้สูงวัยที่ประกอบพิธีให้มีแรงใจในการใช้ชีวิตต่อไป ดังนี้ ชื่อท้อ คำว่า ท้อ ในภาษาจีน มีความหมายว่า อายุยืน ดังนั้นชื่อท้อจึงมีความหมายว่าขนมที่ทำให้มีอายุ ยืนยาว นำมาใช้ประกอบพิธีแซยิดเพื่ออวยพรให้เจ้าของวันเกิดนั้นมีอายุยืนยาว บะหมี่ อาหารยอดนิยมที่ใช้ ในงานมงคลด้วยความเชื่อที่ว่ารับประทานแล้วจะทำให้มีอายุยืนยาวราวกับเส้นหมี่ โดยในการประกอบพิธี

เจ้าของวันเกิดจะนิยมรับประทานเส้นหมี่ที่มีขนาดยาวมาก ๆ เรียกว่าการรับประทาน “บะหมี่อายุยืน” เพื่ออวยพรให้เจ้าของวันเกิดนั้นมีอายุยืนยาว (Thonphattharakul, 2018) กระบอกน้ำ กระบอกทราย กระบอกข้าวเปลือก กระบอกข้าวสาร หมายถึง ธาตุทั้ง 4 ซึ่งเป็นส่วนประกอบของชีวิตเป็นสัญลักษณ์ที่อวยพรให้มีความแข็งแรงยิ่ง ๆ ขึ้นไป บันได หมายถึงสะพานแห่งชีวิตที่ให้เราได้ป็นขั้นในจุดที่สูงขึ้น ไม้ค้ำขนาดเล็ก นิยมให้มีมากกว่าจำนวนอายุของผู้สืบชะตาเป็นสัญลักษณ์เพื่ออวยพรให้มีอายุยืนยาวขึ้นไป (Namwongphrom, 2013, pp. 5-7)

- วัตถุสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการขอขมาต่อผู้สูงวัย วัตถุที่ใช้ในการประกอบพิธีที่แสดงถึงการขอขมาต่อผู้สูงวัยส่วนมากจะเป็นวัตถุที่ใช้สำหรับสักการบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงสามารถกล่าวได้ว่าชาวไทยยกย่องให้ผู้สูงวัยเป็นเหมือนพระในบ้าน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่บุตรหลาน ดังนี้ เครื่องสักการะ ที่ใช้สำหรับพิธีรดน้ำดำหัวมีองค์ประกอบหลายอย่างเพื่อใช้ในการขอขมาต่อผู้สูงวัยซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ล้วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ ต้นดอก หมากสุ่ม และหมากเบ็ง เป็นสัญลักษณ์ของการบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ หรืออีกนัยหนึ่งมีไว้เพื่อคารวะ และขอขมาบุคคลผู้มียศศักดิ์ ครู อาจารย์ และ ผู้ที่นับถือ (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 221-229) บายศรี สำหรับพิธีรดน้ำดำหัวจะใช้เป็นเครื่องบูชาต่อผู้สูงวัยจากบุตรหลานสื่อความหมายแทนคำขอขมาลาโทษในความผิดที่เคยในล่วงเกินในอดีต เพื่อให้เกิดการให้อภัยและความสบายใจจากผู้สูงวัย น้ำหอมรดมือ ที่ใช้สำหรับรดมือผู้สูงวัยหรือผู้ที่นับถือ ในพิธีรดน้ำดำหัวเป็นสัญลักษณ์ของการขอขมาในสิ่งที่เคยทำ ผิดพลาดไป (Nimmanahaeminda, 2011, pp. 11-20)

- วัตถุสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงการปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย วัตถุที่แสดงออกถึงการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายในที่นี้คือ น้ำตามความเชื่อที่ว่าใช้น้ำในการล้างสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป นอกจากนี้ยังมีกรรมผสมผสานน้ำเข้ากับพืชพรรณที่มีสรรพคุณในการกำจัดสิ่งชั่วร้ายเพื่อเพิ่มอิทธิฤทธิ์ในการกำจัดสิ่งไม่ดีออกไป ดังนี้ น้ำหอมรดมือ การใช้น้ำทำความสะอาดเรือน เครื่องมือทำมาหากิน และสรองน้ำอัฐิบรรพบุรุษที่ล่องลับ ตลอดจนใช้รดมือผู้สูงวัยหรือผู้ที่นับถือในพิธีรดน้ำดำหัวในช่วงวันปีใหม่ของไทยเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการปิดเป่าหรือขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากปีเก่า เพื่อเตรียมรับสิ่งดีที่จะเข้ามาในปีใหม่ (Department of Cultural Promotion, 2021, pp. 121-200) ส้มป่อย นอกจากจะเป็นอาหารและสมุนไพรพื้นบ้าน ส้มป่อยยังสามารถใช้ขับไล่สิ่งชั่วร้าย สิ่งอัปมงคล ตลอดจนการนำไปใช้เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ทางด้านคาถา อาคมได้ (Intana et al., 2022, p. 341) เป็นสัญลักษณ์ของการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายตามภูมิปัญญาความเชื่อของชาวบ้านในถิ่นล้านนาไทย

- วัตถุสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความศรัทธาและความเป็นสิริมงคล วัตถุส่วนใหญ่ล้วนเป็นของที่จัดเตรียมขึ้นมาใหม่สื่อให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าด้วยการนำสิ่งใหม่มาแทนสิ่งเก่าเพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังมีวัตถุที่มีความหมายถึงการค้าชื้อหรือการงอกใหม่สื่อให้เห็นถึงการใช้ชีวิตอย่างเจริญรุ่งเรืองและงอกงาม ดังนี้ เครื่องอุปโภคใหม่ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความหมายของการเริ่มต้นใหม่

ภายในปีใหม่ การเริ่มต้นชีวิตใหม่หรือการเข้าสู่บทบาทใหม่ในชีวิต เบญจา เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความศรัทธาของผู้จัดทำที่เชื่อว่ายิ่งวางท่าแห่ไทรงังแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาเท่านั้น มีลักษณะเป็นทรงพญานาคพ่นน้ำมีฐานเป็นแท่นชั้นเดียว ทำเสาชั้นไปสี่เสา มีผ้าขาวพาดเป็นพาดาน ลักษณะของเสาและหลังคาสื่อถึงพระพุทธรูปเจ้าห้าองค์ และการใช้เบญจาที่มีลักษณะเป็นรูปพญานาคพ่นน้ำในการประกอบพิธียังเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นสิริมงคลในเรื่องการงาน สุขภาพร่างกาย ความอุดมสมบูรณ์ ร่มเย็นราปรื่นให้แก่ผู้สูงวัยที่เข้าร่วมพิธี ตามความเชื่อของชาวไทยที่มีต่อพญานาคว่าเป็นเทพแห่งสายน้ำ (Department of Cultural Promotion, 2021, pp. 192-194) ไทยทาน การมอบไทยทานให้แก่ผู้สูงวัยที่เพิ่งออกจากกรำศึกในประเพณีตานขันเข้าคนเฝ้าเจ้าศึกเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่มาบริจาคทานเนื่องจากการให้แก่ผู้สูงวัยที่เพิ่งปฏิบัติธรรมมานั้นถือเป็นการให้ที่ได้บุญมาก (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 62-64) อาหารชั้นดี การรับประทานอาหารชั้นดีที่ประกอบไปด้วยอาหารมงคลต่าง ๆ ในประเพณีแซยิดนั้นเป็นสัญลักษณ์ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้สูงวัยที่ได้จากการรับประทานอาหารมงคลที่จัดเตรียมอย่างประณีต เพื่อเฉลิมฉลองแสดงความยินดีให้แก่ผู้สูงวัยที่มีอายุยืนยาวมาจนถึงปัจจุบัน ไม้ค้ำ หรือไม้ค้ำชะตา เป็นสัญลักษณ์ของการค้าจุนชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรืองมีอายุยืนยาวเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ค้ำไว้ด้วยไม้ค้ำให้สามารถเจริญงอกงามต่อไปได้ เช่นเดียวกับชีวิตที่ได้รับการค้าชูกี้อยมมีความสุขความเจริญต่อไป ลวดเงิน ลวดคำ ลวดหมาก ลวดเหมี้ยง เป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยเงินทอง และอาหารการกิน โขงชะตา หรือซุ้มเครื่องสืบชะตา การนำเอาเครื่องสืบชะตาทั้งหมดมาวางรวมกันและจัดทำซุ้มสามเหลี่ยมกางเป็นบริเวณเอาไว้จนเกิดเป็นโขงชะตาถือเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคลเนื่องจากการนำเอาวัตถุมงคลทั้งหลายมาจัดเรียงเข้าด้วยกันตามแบบโบราณ (Namwongphrom, 2013, pp. 3-10)

2.1.2 พฤติกรรมสัญลักษณ์

การปฏิบัติหรือการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มคนในประเพณีต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่จะมีความหมายของการกระทำตามความเชื่อที่ต่างกันแต่มีวัตถุประสงค์หลักร่วมกันคือการประกอบพิธีเพื่อผู้สูงวัย ผู้วิจัยสามารถแบ่งลักษณะพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยทั้ง 4 ประเพณี ดังนี้

- พฤติกรรมการแสดงความเคารพนับถือต่อผู้สูงวัย พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพนับถือต่อผู้สูงวัยนั้นส่วนมากจะเป็นพฤติกรรมที่ให้กระทำขึ้นอย่างเกียรติแก่ผู้สูงวัยกล่าวคือจะไม่ทำตัวรุ่มร่ามหรือล่วงเกินแก่ผู้สูงวัยอันเกิดมาจากคติความเชื่อที่ปลูกฝังกันมาตั้งแต่อดีตของชาวไทย ปรากฏขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

บุตรหลานจะเชิญผู้สูงวัยมาประจำที่นั่งที่จัดเตรียมไว้ในระดับที่สูงกว่าผู้น้อย ไม่ว่าจะบนเก้าอี้บนฐานเบญจา บนแห่ เป็นต้น ส่วนผู้น้อยจะต้องนั่งพับเพียบบนพื้นหรือนั่งในระดับที่ต่ำกว่า พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงความเคารพนับถือต่อผู้สูงวัยตามหลักปฏิบัติของชาวไทยที่ปลูกฝังเรื่องของการให้

ผู้สูงวัยหรือผู้อาวุโสอยู่ในระดับที่สูงกว่า (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, pp. 221-229)

การใช้เบญจาเป็นเครื่องมือในการรดน้ำโดยบุตรหลานจะนำน้ำหอมรดมือที่เตรียมไว้เทลงไปยังลำเรือของเบญจาก่อนจะปล่อยน้ำให้ไหลไปตามท่อแล้วจึงพุ่งออกมาจากปากของพญานาคให้รดไปยังผู้สูงวัยที่นั่งบนฐานของเบญจาแทนการรดน้ำไปที่มือโดยตรง พฤติกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงการแสดงความเคารพอย่างสูงสุดต่อผู้สูงวัยที่ผู้น้อยมีอาจล่วงเกินผู้สูงวัยผ่านการรดน้ำบนมือโดยตรง และหากผู้สูงวัยเป็นพระภิกษุสงฆ์สตรีก็จะสามารถแสดงความเคารพได้โดยสะดวก (Department of Cultural Promotion, 2021, p. 194) เจ้าภาพจะนำไทยทานมาบริจาคให้แก่ผู้สูงวัยที่เพิ่งออกจากการปฏิบัติธรรมโดยจะต้องบริจาทานให้ผู้สูงวัยด้วยท่าทางนอบน้อมแสดงเคารพเสมือนการประเคนของให้แก่พระสงฆ์ การแสดงพฤติกรรมเช่นนี้เป็นการแสดงออกถึงความเคารพนับถือแก่ผู้สูงวัยโดยการเปรียบเทียบว่าผู้สูงวัยคือพระสงฆ์ เนื่องจาก ผู้สูงวัยเหล่านี้เพิ่งออกจากการปฏิบัติธรรมจึงนับว่าเป็นผู้ที่มีบุญมาก (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, p. 64)

- พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงวัย พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้สูงวัยจะมีลักษณะในการให้ความช่วยเหลือหรือการจัดเตรียมสิ่งของและอวยพรร่วมกันของบุตรหลานโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขอบคุณและตอบแทนบุญคุณให้แก่ผู้สูงวัยที่ได้ทำเพื่อครอบครัวมาตั้งแต่อดีต และยังเป็น การสร้างแรงใจให้ผู้สูงวัยได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างรู้คุณค่าของตนมากขึ้น ปรากฏขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

บุตรหลานจะช่วยกันทำความสะอาดร่างกายให้แก่ผู้สูงวัยหลังจากการประกอบพิธีรดน้ำดำหัว การแสดงพฤติกรรมดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความกตัญญูขอบคุณต่อผู้สูงวัยทั้งในด้านของการแสดงความรักความห่วงใย และการทดแทนบุญคุณที่ผู้สูงวัยเคยทำเพื่อบุตรหลานและครอบครัวในอดีต (Thailand Cultural Encyclopedia, 1999, pp. 7164-7167)

การอวยพรผู้สูงวัยให้มีอายุยืนยาว ทั้งการให้รับประทานอาหารมงคล และการพูดอวยพร พฤติกรรมเช่นนี้แสดงถึงความกตัญญูของบุตรหลานที่มีต่อผู้สูงวัยเห็นได้จากการจัดงานเฉลิมฉลองและจัดเตรียมอาหารขึ้นดีเพื่อแสดงความรัก ความห่วงใยแก่ผู้สูงวัย และมีเป้าหมายเพื่ออวยพรให้ผู้สูงวัยมีอายุยืนยาวต่อไป (Office of the Royal Society, 2009)

- พฤติกรรมการแสดงออกเพื่อความเป็นสิริมงคล พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นสิริมงคลเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับตนเองและคนรอบข้างให้มีพลังในการเผชิญปัญหา อุปสรรค หรือความยากลำบากในวันข้างหน้า ซึ่งเป็นค่านิยมที่แฝงอยู่ในสังคมไทยมาตั้งแต่โบราณ ปรากฏขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

การบริจาทานแก่ผู้สูงวัยที่เพิ่งออกจากโบสถ์หลังการปฏิบัติธรรม พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการบริจาคให้แก่ผู้ที่เพิ่งออกจากการปฏิบัติธรรมจะช่วยเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ตนเองและ

ครอบครัว เพราะมีความเชื่อที่ว่าผู้สูงวัยที่เพิ่งออกจากการปฏิบัติธรรมนั้นนับว่าเป็นผู้ที่มีบุญมาก ดังนั้น การบริจาคให้แก่ท่านทั้งหลายก็ย่อมได้บุญมากเช่นเดียวกัน (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, p. 64)

การจัดเตรียมอาหารมงคลให้แก่ผู้สูงวัยผู้เป็นเจ้าของวันเกิดได้รับประทาน ซึ่งอาหารมงคลที่ จัดเตรียมโดยส่วนมากจะมีความหมายว่าอายุยืน พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการกระทำเพื่อสร้างความเป็น สิริมงคลแก่ผู้สูงวัย สร้างกำลังใจในการดำรงชีวิตแก่ผู้สูงวัยให้มีอายุยืนยาวอยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่ บุตรหลานต่อไป (Phraya Jen Jeen Akson, 2005, pp. 1-2)

เจ้าภาพและบุตรหลานจะเข้าไปนั่งในซุ้มเครื่องสี่บชะตาโดยที่เจ้าภาพจะนำสายสิญจน์มาพันไว้ รอบศีรษะและหันหน้าไปยังพระสงฆ์จนจบพิธี พฤติกรรมเช่นนี้เป็นสัญลักษณ์ของการสร้างความเป็น สิริมงคลให้แก่ตนเองและบุตรหลานเนื่องจากความเชื่อที่ว่าซุ้มเครื่องสี่บชานั้นเป็นบริเวณที่มีความ ศักดิ์สิทธิ์ดังนั้นการเข้าไปนั่งและนำสายสิญจน์ภายในโขงชะตามาพันรอบศีรษะซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์จะช่วยให้การประกอบพิธีเป็นไปตามที่คาดหวังและช่วยให้ชีวิตได้รับความเป็นสิริมงคลจาก เครื่องประกอบพิธีที่เป็นมงคลต่าง ๆ (Namwongphrom, 2013, p. 310)

2.1.3 พื้นที่สัญลักษณ์

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยทั้ง 4 ประเพณี มีการใช้พื้นที่ในการประกอบพิธีที่แตกต่างกัน ออกไปซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงธรรมเนียมของกลุ่มคนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ลานวัด วัดเป็นสถานที่ที่เปรียบเสมือนตัวแทนแห่งที่ประทับของพระพุทธเจ้า จึงเป็นศูนย์รวม จิตใจของชาวบ้านและเป็นสถานที่ที่นิยมใช้ในการประกอบพิธีสำคัญทางศาสนา โดยเฉพาะบริเวณลานวัด ซึ่งเป็นพื้นที่โล่งกว้างที่เหมาะสมสำหรับการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางศาสนาได้อย่างทั่วถึง ที่สำคัญวัดยังเป็นพื้นที่ที่สร้างความอบอุ่นใจและเป็นสิริมงคลตามความเชื่อใน พระพุทธศาสนา การประกอบพิธีในลานวัดจึงต้องดำเนินไปอย่างเหมาะสมให้เกิดติดต่อสถานที่ โดยผู้เข้าร่วม พิธีควรมีความนอบน้อม เคารพสถานที่ และไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากลานวัดถือเป็นพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชุมชน (Wat Pracha Rat Sang Suk, 2020)

- เรือน หรือบ้านที่อยู่อาศัยของผู้ประกอบพิธีใช้สำหรับประกอบพิธีต่าง ๆ ที่มีความเป็นส่วนตัว หรือจัดขึ้นภายในครอบครัวเท่านั้น เนื่องจากเรือนเป็นสถานที่ส่วนบุคคลทำให้ผู้ที่จะสามารถเข้ามาภายใน พื้นที่บ้านนั้นจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าบ้าน ดังนั้นสำหรับการประกอบพิธีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นภายในเรือน จะถือว่าเป็นพิธีการภายในครอบครัวเฉพาะบุคคลที่สนิทเพียงเท่านั้น (Namwongphrom, 2013, p. 1) การประกอบพิธีภายในบ้านจึงมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยากหรือเคร่งครัดมากนักทำให้บรรยากาศในการประกอบพิธี เต็มไปด้วยความผ่อนคลายและบุตรหลานยังสามารถแสดงความเคารพ และมอบความรักให้ผู้สูงวัยได้อย่าง

เต็มทีเพราะถือว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งนับว่าเป็นการให้ความสนใจและมอบบทบาทแก่ผู้สูงวัยที่เข้าร่วมพิธีกรรมให้มีส่วนร่วมอย่างได้เต็มที่

- เบลูจา เป็นพื้นที่ประกอบพิธีที่นิยมสร้างขึ้นสำหรับประกอบพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงวัย ในวันสงกรานต์ มีลักษณะเป็นพญานาคพ่นน้ำมีฐานเป็นแท่นชั้นเดียว ทำเสาขึ้นไปสี่เสา มีผ้าขาวพาดเป็นพาดานลักษณะของเสาและหลังคาสื่อถึงพระพุทธรูปเจ้าห้าพระองค์ (Department of Cultural Promotion, 2021, pp. 192-194) บริเวณโดยรอบจะตกแต่งด้วยราชวัติฉัตรธงมีไว้สำหรับนั่งตั้งขึ้นภายในบริเวณลานวัด ซึ่งเบญจา เป็นสิ่งที่ใช้เพื่อระบุดำเนินการของการจัดพิธีกรรมซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้จากองค์ประกอบที่สร้างขึ้นที่มีไว้สำหรับผู้สูงวัย ผู้อาวุโส หรือพระสงฆ์โดยจะนั่งหันหน้าไปยังทิศมงคลตามตำราโบราณ ส่วนบุคคลอื่นจะยืนอยู่บริเวณรอบ ๆ ฐานเบญจาเพื่อรอประกอบพิธีโดยผู้ที่เข้าร่วมพิธีจะต้องอยู่ในกริยาที่นอบน้อม ให้เกียรติสถานที่ และปฏิบัติตนอย่างเคารพซึ่งกันและกันตามระบบความอาวุโสในชุมชน

- ประรำพิธี หรือสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นอย่างชั่วคราว มีเสา หลังคาทรงแบน พาดด้วยผ้าหรือวัสดุอื่น ๆ นิยมใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีโกนจุก พิธีวชนาค งานศพ (Dejtiprapab, 2008) ในที่นี้จะใช้เป็นอาณาเขตเพื่อป้องกันพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อใช้สำหรับการประกอบพิธีซึ่งอาจจัดขึ้นบริเวณลานวัดหรือลานหมู่บ้านแล้วแต่ความสะดวกของชาวบ้านในชุมชน ประรำพิธีคือพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะใช้ในการประกอบพิธี โดยผู้ที่เข้าร่วมประกอบพิธีจะต้องนอบน้อมต่อประรำพิธีเนื่องด้วยความเชื่อที่ว่าพื้นที่แห่งนี้คือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะต้องให้เกียรติและไม่ปฏิบัติตนในเชิงลบหลู่สถานที่เป็นอันขาด เพราะหากเกิดการปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้องไม่ควรความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ก็อาจจะเลือนหายไป

- โขงชะตา หรือซุ้มเครื่องสี่ชะตา ประกอบด้วยไม้ยาวสามท่อนผูกปลายบนรวมกันเป็นกระจิมบนท่อนไม้มีกล้วยอ้อยผูกติดไว้ บนยอดกระจิมมีดอกไม้ธูปเทียนหรืออื่น ๆ ตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจจะมีกระถางหรือตะวงประจำตัวผู้สี่ชะตา ในการประกอบพิธีสี่ชะตาจะนำเครื่องประกอบพิธีที่ได้จัดเตรียมไว้มาวางภายในซุ้มจึงถือว่าซุ้มนักกลายเป็นบริเวณการประกอบพิธีหรือเขตศักดิ์สิทธิ์สำหรับการประกอบพิธี ดังนั้นผู้ที่สามารถเข้าไปอยู่ในบริเวณโขงสี่ชะตาได้นั้นจะต้องเป็นผู้สี่ชะตาหรือบุตรหลานโขงสี่ชะตานั้นเปรียบเสมือนพื้นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้สี่ชะตาทำให้ผู้สี่ชะตาเกิดความสุขสบายใจและเกิดความเชื่อมั่นยิ่งขึ้นว่าตนจะสามารถมีอายุยืนยาวต่อไปได้จากการอยู่ในบริเวณที่มีความศักดิ์สิทธิ์ (Namwongphrom, 2013, pp. 8-10)

2.2 ความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรมในฐานะพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน

แนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน หรือ Rite of passage ของอาร์โนลด์ แวน เก็นเนป (Van Gennep) ใช้เพื่ออธิบายการกระทำที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง จากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกสถานที่หนึ่ง การหมุนเวียนของวัฏจักรในรอบปี หรือการเปลี่ยนสถานะของบุคคล โดยพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านประกอบด้วยช่วงเวลาที่แตกต่างกัน 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่หนึ่งการแยก ช่วงที่สองการเปลี่ยน และช่วงที่สามการ

กลับมารวมกันใหม่ (Duangwiset, 2015) จากที่ได้กล่าวไปพบว่าพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านคือสิ่งที่ช่วยจัดระเบียบความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญภายในชีวิตให้แก่กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ผ่านรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมโดยมีจุดประสงค์ที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต อาร์โนลด์ แวน เก็นเนป ได้กล่าวไว้ว่าพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านไม่ว่าจะพบในสังคมใดก็ตามมักจะมีแนวโน้มที่เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันนั่นคือขั้นตอนของพิธีกรรมจะปรากฏขึ้นสามระยะได้แก่ การแยกกัน การผ่านสภาพ และการรวมกัน (Santi, 2023) และในการประกอบพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านทั้งสามระยะที่ได้กล่าวไปนั้นก็ล้วนแล้วแต่จะปรากฏสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงจุดประสงค์ในการประกอบพิธีซึ่งเป็นไปตามธรรมเนียมความเชื่อของแต่ละกลุ่มคน

การศึกษาพิธีกรรมเป็นกระบวนการศึกษาว่าพิธีกรรมนั้นสื่อความหมายและมีความสำคัญต่อสังคมนั้นอย่างไร และความสำคัญของพิธีกรรมขึ้นอยู่กับสัญลักษณ์ ทั้ง วัตถุประสงค์ พิธีกรรมสัญลักษณ์ และพื้นที่สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นส่วนที่เล็กที่สุดของพิธีกรรมที่ได้คงรักษาลักษณะพิเศษของพิธีกรรมของคนในสังคมเอาไว้ (Turner, 1967, as cited in Samutkhup et al., 1998, p. 9, as cited in Muengnam & Udomsilp, 2023, p. 24) วัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมมีขึ้นเพื่อประกาศถึงความสำคัญบางอย่างภายในพิธีกรรมในที่นี้จะกล่าวถึง ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยทั้ง 4 ประเพณี ได้แก่ ประเพณีแชยิด ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีदानขันเข้าคนเก่าเจ้าศีล และประเพณีสืบชะตา ซึ่งทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย ดังนั้นจุดประสงค์หลักของการประกอบพิธีกรรมนี้ขึ้นมาจึงเพื่อประกาศให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของผู้สูงวัยในชุมชนที่จะกลายเป็นบุคคลที่มีวัยวุฒิสูงขึ้นไป หรืออีกนัยคือการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมไทยที่ได้ยกให้ผู้สูงวัยเป็นบุคคลสำคัญหรือผู้อาวุโสที่ต้องได้รับเกียรติและการยกย่องอย่างสูงสุดจากคนในครอบครัวและคนในสังคม ดังนั้นวิธีแสดงออกถึงการแสดงความเคารพนั้นจึงเป็นในรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสามารถกล่าวได้อีกว่าสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีหรือพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยที่ได้กล่าวไปนั้นมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน หรือ Rite of passage ดังนี้ ความหมายของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีล้วนมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน เช่น องค์ประกอบภายในพิธีกรรมที่ว่าด้วยเรื่องเกณฑ์ของผู้ที่จะสามารถประกอบพิธีแชยิดได้ต่อเมื่อผู้นั้นมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ข้อห้ามที่ว่าผู้ใดที่ยังมีอายุไม่ถึง 60 ปี ห้ามรับการรดน้ำในประเพณีรดน้ำดำหัววันสงกรานต์ เนื่องจากยังไม่ถึงช่วงวัยที่เรียกว่าเป็นผู้สูงวัย (Chandransu, 2019) หรือคติที่เชื่อว่าพิธีสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่ช่วยให้ผู้สืบชะตามีความรู้สึกราวกับได้เกิดใหม่แล้วคลาดปลอดภัยสามารถดำรงชีวิตใหม่ได้อย่างสงบสุข (Namwongphrom, 2013, pp. 3-10) โดยที่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนมากนั้นมักมีจุดประสงค์เพื่อแสดงความเคารพแสดงความยินดี และให้เกียรติในสถานภาพใหม่ของผู้สูงวัยที่ประกอบพิธี

จากสัญลักษณ์ที่ปรากฏนั้นพบวิธีการแสดงความเคารพ การแสดงความกตัญญู การอวยพร หรือการกระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้เข้าร่วมพิธีที่มีต่อผู้สูงวัย ได้แก่ บุตรหลานจะนำวัตถุสัญลักษณ์ที่มีชื่อ

มรดกมาเพื่อใช้ในการอวยพรให้แก่ผู้สูงวัยที่ประกอบพิธีกรรม บุตรหลานจะนำวัตถุที่มีสัญลักษณ์เพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาใช้ขอขมาผู้สูงวัยเปรียบเสมือนการยกย่องให้ผู้สูงวัยอยู่บนบ้นสูงสุดของการให้ความเคารพเช่นเดียวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังพบว่าพฤติกรรมสัญลักษณ์ที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงกริยานอบน้อมจากผู้เข้าร่วมพิธีไปยังผู้ประกอบพิธีซึ่งนับว่าเป็นการแสดงออกเพื่อให้เกียรติผู้ประกอบพิธีที่ถือว่ามีอาวุโสกว่าผู้เข้าร่วมพิธี และพื้นที่สัญลักษณ์โดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์เป็นอาณาเขตในการประกอบพิธีกรรมซึ่งผู้ที่จะได้เข้าไปอยู่ในบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้แก่ผู้สูงวัยหรือผู้อาวุโสที่ผ่านการยอมรับจากคนในชุมชน

ตัวอย่างสัญลักษณ์ที่ปรากฏในประเพณีเกี่ยวกับผู้สูงวัยในสังคมไทยที่ได้กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยมองว่าผู้สูงวัยคือบุคคลที่อยู่บนจุดสูงสุดของการเคารพนับถือดังนั้นจึงต้องได้รับการให้เกียรติและการแสดงความเคารพอย่างมากตามคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยที่ปลูกฝังกันมาอย่างยาวนานจนทำให้เกิดการสร้างสรรค์เป็นประเพณีดังที่ได้กล่าวไป ด้วยเหตุนี้จึงสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมผ่านการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นและมีส่วนช่วยให้ผู้สูงวัยในประเทศไทยได้มีบทบาทในสังคมและได้รับความสนใจมากขึ้นผ่านการมองเห็นถึงคุณค่าของผู้สูงวัยผ่านแนวคิดสัญลักษณ์ในพิธีกรรม และแนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน

การอภิปรายผล

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทยล้วนเป็นแนวทางที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนมากนั้นมีจุดประสงค์ร่วมกันคือการเข้าร่วมพิธีกรรมเพื่อแสดงความเคารพนับถือ แสดงความกตัญญูต่อผู้สูงวัยที่ตนเองนับถือ และเพื่อความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ดังนั้นประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยตามคติความเชื่อของไทยที่มองว่าผู้สูงวัยเป็น “พระในบ้าน” และเป็นผู้ที่ควรได้รับความเคารพสูงสุดจึงทำให้เกิดเป็นประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อแสดงความกตัญญูและให้เกียรติแก่ผู้สูงวัยในสังคม เมื่อก้าวถึงการประกอบพิธีกรรมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผู้เข้าร่วมพิธีในแต่ละภูมิภาค เช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงวัยของภาคเหนือแสดงให้เห็นถึงความประณีต ละเอียดอ่อน และการให้เกียรติผู้สูงวัยอย่างสูงสุดผ่านลำดับชั้นของพิธี คำกล่าวขอขมา และท่าทางที่อ่อนน้อม ส่วนภาคอีสานสะท้อนถึงความเรียบง่ายของพิธีกรรมที่จัดขึ้นภายในครอบครัวหรือชุมชน โดยไม่เน้นพิธีการมากนัก แต่เน้นความสัมพันธ์ภายในชุมชน ภาคกลางให้ความสำคัญกับการเตรียมตัวล่วงหน้าตามความเชื่อเรื่องสิริมงคล และกำหนดอายุผู้รับการรดน้ำไว้ที่ 60 ปีขึ้นไป เพื่อแสดงถึงการยอมรับในความเป็นผู้ใหญ่ควรค่าแก่การเคารพ ส่วนภาคใต้เน้นเรื่องความเคารพโดยไม่รดน้ำผ่านมือโดยตรงแต่ใช้ “เบญจฯ” เป็นอุปกณ์พิเศษแทนสื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และสิริมงคลผ่านคติความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปมีองค์ประกอบด้านวัตถุสิ่งของที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น เครื่องสักการะ อาหาร เครื่องแต่งกาย ซึ่งล้วนแต่จะมีความหมายเพื่อแสดงออก

ถึงความเคารพนับถือ ความกตัญญู และความเป็นสิริมงคล ด้านความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย ปราภฏทั้งสามด้าน ได้แก่ วัตถุสัญลักษณ์ พฤติกรรมสัญลักษณ์ และพื้นที่สัญลักษณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยสัญลักษณ์ในพิธีกรรมเลี้ยงผีที่บ้านสิงห์ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ของ Muengnam & Udomsilp (2023) ที่ได้ศึกษาสัญลักษณ์และความหมายที่ปรากฏในพิธีกรรมการเลี้ยงผีที่บ้านสิงห์ โดยใช้กรอบแนวคิดของ วิกเตอร์ เทอร์เนอร์ ที่ว่าด้วยการศึกษาและหาความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่าความหมายเชิงสัญลักษณ์มี 3 ด้าน ได้แก่ วัตถุสัญลักษณ์ พฤติกรรมสัญลักษณ์ และพื้นที่สัญลักษณ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยชิ้นนี้ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทย

จากการศึกษาพบว่ามีประเด็นอื่นที่น่าสนใจโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านของ อารโนลด์ แวน เก็นเนป ที่ใช้เพื่ออธิบายการกระทำที่บ่งบอกถึงการเปลี่ยนสถานะของบุคคล โดยประกอบไปด้วยช่วงเวลาที่แตกต่างกัน 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่หนึ่งการแยก ช่วงที่สองการเปลี่ยน และช่วงที่สามการกลับมา รวมกันใหม่ (Duangwiset, 2015) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประกอบพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทยโดยมีจุดประสงค์เพื่อประกาศให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชีวิตของผู้สูงวัยที่ควรได้รับการยกย่องและให้เกียรติมากยิ่งขึ้นจากคนในครอบครัวและคนในสังคม สังเกตได้จากสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม เช่น อายุของผู้ประกอบพิธี ข้อห้ามในการประกอบพิธี หรือคติความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง *พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะป่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่: การศึกษาเชิงคติชนวิทยา* ของ Chanta (2020) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิต ผ่านพิธีรับขวัญลูกชายคนแรกของตระกูลฝ่ายเจ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะป่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านการใช้แนวคิดการวิเคราะห์โครงสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่าพิธีกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางชนชั้นของกลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญในฐานะระบบความเชื่อและจักรวาลวิทยาแบบดั้งเดิม ที่เน้นบทบาทของผู้อาวุโส เช่น หมอผี หรือผู้มีอำนาจทางพิธีกรรมในการถ่ายทอดค่านิยมและคุณค่าทางสังคม พิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายใหม่ในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิต เช่น การก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่หรือการรับสถานะใหม่ในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพิธีกรรมในการรักษาโครงสร้างอำนาจเดิม ควบคู่ไปกับการจัดการความเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและสังคมอย่างมีแบบแผน

จากที่ได้กล่าวไปสะท้อนให้เห็นว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทยทั้ง 4 ประเด็นนั้น สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงออกถึงความเคารพนับถือ ให้เกียรติ และมอบบทบาทที่สำคัญให้แก่ผู้สูงวัยในสังคมไทยในฐานะของบุคคลที่เปรียบเสมือนพระในบ้านและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่บุคคลบางกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นโอกาสที่ช่วยให้ผู้คนหลีกเลี่ยงความวุ่นวายจากสังคมในปัจจุบันให้ได้กลับมารวมตัวกันและได้ช่วยสร้างความรักความสามัคคีภายในครอบครัวและภายในชุมชนต่อไป แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งเนื่องจาก

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทย เช่น ประเพณีदानขันเข้าคนเฒ่าจ๋าศีลได้ค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมไทย (Office of the National Culture Commission, Ministry of Education, 1994, p. 64) ดังนั้นจึงควรให้การสนับสนุนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยอื่น ๆ ให้คงอยู่ในสังคมไทยตลอดไป

บทสรุป

ผลการศึกษาของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทย พบว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยที่นำมาศึกษา 4 ประเพณีสามารถแบ่งได้ดังนี้ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการฉลองอายุของผู้สูงวัย ได้แก่ ประเพณีแซยิดหรือการทำบุญวันเกิดสำหรับผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงวัย ได้แก่ ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงวัย ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติของผู้สูงวัย ได้แก่ ประเพณีदानขันเข้าคนเฒ่าจ๋าศีล ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการต่ออายุ ได้แก่ ประเพณีสืบชะตา

ความหมายเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่ปรากฏในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทย พบว่าสัญลักษณ์ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับการแสดงความเคารพ แสดงความกตัญญู เสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ผู้สูงวัยตามหลักการปฏิบัติตนต่อผู้สูงวัยที่ปลูกฝังกันมาในสังคมไทย ซึ่งมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวัตถุสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบด้านวัตถุที่สัมพันธ์กับความศรัทธาและความเป็นสิริมงคล เช่น ชิวท้อ บะหมี่ ไม้ค้ำขนาดเล็ก หน่อกล้วย ไข่ชะตา เบญจมา เพื่อให้อวยพรให้เกิดความเป็นสิริมงคลและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เครื่องสักการะ บายศรี เพื่อใช้ขอขมาแก่ผู้สูงวัย เช่น น้ำหอมรดมือ ส้มป่อย ใช้ในการบัตเป่าสิ่งชั่วร้าย ด้านพฤติกรรมสัญลักษณ์ เป็นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกในพิธีกรรม เช่น พฤติกรรมการแสดงความเคารพนับถือต่อผู้สูงวัยที่ปรากฏจากการให้ผู้สูงวัยหรือผู้ที่อาวุโสกว่านั่งในลำดับที่สูงกว่า การแสดงกริยานอบน้อมขณะที่ยกมือไหว้ผู้สูงวัย พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูต่อผู้สูงวัยที่ปรากฏจากการขจัดอุบริเวณลำตัวให้ผู้สูงวัยในขณะที่ประกอบพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงวัย และการอวยพรให้ผู้สูงวัยมีอายุยืนยาว พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูจากความเป็นสิริมงคลปรากฏจากการจัดเตรียมอาหารมงคลให้แก่ผู้สูงวัย การนั่งในบริเวณพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในด้านพื้นที่สัญลักษณ์ที่เป็นพื้นที่ประกอบพิธีกรรมมี 5 พื้นที่ ได้แก่ ลานวัด เรือน เบญจมา ประรำพิธี ไข่ชะตาหรือซุ้มเครื่องสืบชะตา พื้นที่ทั้งหมดนี้ เป็นพื้นที่ที่คนภายในชุมชนให้การยอมรับว่าเป็นบริเวณศักดิ์สิทธิ์ที่จะใช้ประกอบพิธีสำหรับผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีจะต้องปฏิบัติตนอย่างนอบน้อมเพื่อให้เกียรติสถานที่ซึ่งถือเป็นข้อตกลงร่วมกันภายในชุมชน

ความหมายเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมที่ปรากฏขึ้นนั้นยังสามารถเชื่อมโยงไปยังแนวคิดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านที่ว่าด้วยเรื่องของการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง แสดงให้เห็นได้จากกฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการประกอบพิธีที่ว่าด้วยเรื่องอายุของผู้ที่จะสามารถประกอบพิธี เช่น เกณฑ์อายุของผู้ที่สามารถจัดพิธีแซยิดได้จะต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือข้อห้ามในประเพณีสงกรานต์ของภาคกลางที่ห้ามผู้ที่มี

อายุต่ำกว่า 60 ปีบริบูรณ์ นอกจากนี้ในพิธีสืบทอดยังระบุว่า การสืบทอดเปรียบเสมือนการเกิดใหม่ซึ่งถือว่าผู้ที่มาสืบทอดจะกลายเป็นบุคคลที่ได้เกิดใหม่และได้เริ่มต้นการใช้ชีวิตเป็นคนใหม่ภายในสังคม

ข้อจำกัดในงานวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้อาศัยข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก โดยใช้เอกสาร งานวิจัย และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นแหล่งข้อมูลหลักโดยไม่ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ส่งผลให้ข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับประเพณีผู้สูงวัยมีลักษณะทั่วไปและกล่าวถึงในภาพรวม ไม่สามารถเจาะลึกหรือสะท้อนบริบทการปฏิบัติจริงในแต่ละชุมชนได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการวิเคราะห์พฤติกรรมสัญลักษณ์ซึ่งอาศัยการตีความผ่านข้อมูลเอกสารเป็นสำคัญ จึงอาจมีข้อจำกัดในการยืนยันความถูกต้องและความแม่นยำของความหมายเชิงสัญลักษณ์เมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิบัติจริงในภาคสนาม ดังนั้น ผลการศึกษาที่นำเสนอจึงตีความและใช้อย่างระมัดระวังภายใต้กรอบข้อจำกัดดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัยในสังคมไทยในมิติมุมมองอื่น เช่น การผลิตซ้ำของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย หรือคติชนสร้างสรรค์กับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงวัย เพื่ออนุรักษ์ประเพณีให้คงอยู่ต่อไป
2. ควรมีการศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในช่วงวัยอื่น ๆ ในเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมและความหมายในฐานะพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านเพิ่มเติม

References

- Aksorncharoentat. (2021, April 5). Tham khwam-ru chak khrueng rot-nam dam hua wan songkran! [Get to know the Songkran water-pouring ritual set!]. *Facebook*. https://www.facebook.com/AksornACT/posts/ทำความเข้าใจจักเครื่องรดน้ำดำหัว-วันสงกรานต์เหนือ-ใต้-กลาง-อีสาน-ช่วงสงกรานต์-เขาไซ/3877985535620767/?locale=th_TH
- Attameth, R. (1995). *Songkran: The tradition of gratitude* (2nd ed.). Office of the National Culture Commission, Ministry of Culture of Thailand.
- Chandransu, T. (2019, April 3). *Thongthong Chandarangsue | Rot Nam thi rai tham mai tong “Dam Hua”?* [Why is “Dam Hua” always part of the Songkran water-pouring ritual?]. *Matchonweekly*. https://www.matchon.co.th/weekly/column/article_183636

- Chanta, R. (2020). The self transformation ritual in course of life of the Lua Borluang in Hot District of Chiang Mai: A study in folklore approach. *Journal of Liberal Arts, Maejo University*, 8(1), 124-136. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/244193>
- Dejtiprapab, P. (2008, December 3). *Paramphithi rue paramphithi* [Paramphithi (ประจําพิธี) or Paramphithi (ประจําพิธี)], which word means ceremonial procession?. Office of the Royal Society. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=ประจําพิธี-หรือ-ประจําพิธี-๓>
- Department of Cultural Promotion (2021). *Songkran tradition*. The Agricultural Co-operative Federation of Thailand. <http://book.culture.go.th/songkran2021/mobile/index.html#p=264>
- Department of Older Persons. (2021, June 21). *Sangkhom phu sungayu nai patchuban lae setthakit nai pra thet thai* [The current state of the aging society and its economic impacts in Thailand]. <https://www.dop.go.th/th/know/15/926>
- Duangwises, N. (2015, August 13). *Rite of passage*. Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. <https://anthropology-concepts.sac.or.th/glossary/130>
- Fuengfusakul, A. (2008). *Anthropology: Basic concepts and theoretical debates*. Phongsawadi Printing.
- Hintow, B., Pairojwootipong, O., & Boonart, K. (2020). The study way of life, culture, tradition of the majority of people at the community of Ban Namuang, Chattrakarn District, Phitsanulok Province. *Humanities and Social Sciences Journal of Pibulsongkram Rajabhat University*, 15(1), 169-185. <https://doi.org/10.14456/psruhss.2021.14>
- Intana, P. A. Y., Punlam, J., & Sripraschayanon, S. (2022). Ritual and valuation of *Acacia concinna* (Sompoj) in Lanna culture. *Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies*, 7(2), 335- 349. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/250567>
- Kan wang phang boriwen kan chatkan moradok watthanatham lae sing waetlom phai nai wat* [Site planning, cultural heritage management, and environmental design within Buddhist temples]. (2020, November 19). Wat Pracha Rat Sang Suk. <https://www.wat3579.com/blog/blog/detail/var/64t274>
- Klinpong, S., & Chanpradit, W. (2009). *Phithikam lae pra phe ni* [Rituals and traditions]. Department of Religious Affairs, Ministry of Culture of Thailand. https://knowledge-center.museumsiam.org/uploads/siam/book_copy/2015/10/DB000053_hd7aIMTjePIR/file/hd7aIMTjePIR.pdf

- Khon Kaen University (1998). *Sanyalak samkhan nai bun bang fai: kan wi khro lae tikhwam mai thang manutsayawitthaya* [Key symbols in the Bun Bang Fai festival: An anthropological analysis and interpretation] (2nd ed.). Institute of Social Technology, Suranaree University of Technology
- Leeka, J., Hanpong, P. N., Katararo, P. P., Siridhammo, P. P., & Siridhammo, P. J. (2023). Analysis of the essence of Mangalatthatipani according to Ashram 4. *Dhammathas Academic Journal*, 23(2), 209-224. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/259880>
- Muengnam, A., & Udomsilp, P. (2023). The symbols in ancestral spirit worship at Ban Sing in Yasothon Province. *Institute of Culture and Arts Journal*, 24(2), 23-37. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jica/article/view/261172>
- Namwongphrom, W. (2013). *Lanna Thai rituals of life: The Su Khao Ao Khwan ceremony*. Chiang Mai Provincial Culture Council.
- Nimmanahaeminda, P. (2011). *Songkran tradition* (2nd ed.). Department of Culture Promotion.
- Nithiweerakul, N. (2019, April 24). *Samruat khwammai khwam katanyu phan tamnan thing khon kae nai sangkhom yipun* [An exploration of the meaning of filial piety through the legend of abandoning the elderly in Japanese society]. Waymagazine. <https://waymagazine.org/japanese-ubasute/>
- Office of the National Culture Commission, Ministry of Education. (1994). *Chiwit thai: Chut hit hoi hao* [Thai life: The set of customs, traditions, and ways of life]. Ladprao Teachers' Council Printing House.
- Office of the Royal Society. (2009, October 3). *Sae Yit*. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=แช่ยิต-๓-ตุลาคิม-๒๕๕๒>
- Phraya Jen Jeen Akson. (2005). *Latthi tham niam saeyit* [The cultural customs of the Sae Yit birthday tradition] (4th ed.). Samlada Ltd., Part.
- Phetchaburi Provincial Social Development and Human Security Office. (2024, April 4). *Wan phu sung a yu haeng chat "13 mesayon"* [National elderly day, April 13]. <https://phetchaburi.m-society.go.th/วันผู้สูงอายุแห่งชาติ-1/>

- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation). (1999). *Wan Wang: A sacred pause in time*. Thailand Cultural Encyclopedia. <https://db.sac.or.th/thailand-cultural-encyclopedia/detail.php?id=24110>
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (n.d.). *Ni-yam pra phet pra phe ni* [Definition and classification of traditions]. Rituals, Ceremonies and Local Festivals in Thailand Database. <https://rituals.sac.or.th/definition.php>
- Rai ngan phi set: 'Phu sung a yu - sangkhom sung wai' nai mum mong khong khon 'Generation Z'* [Special report: 'Elderly and aging society' from the perspective of 'Generation Z']. (2022, October 17). Naewna. <https://www.naewna.com/local/686876>
- Santi, W. (2023, September 13). Phithi phan pha wa (rite of passage) chak khati chon witthaya su phapphayon [The rite of passage from folklore to film]. *Facebook*. <https://www.facebook.com/share/p/16iNW7D9Dv/>
- Shiya, L., & Onkam, I. (2020). Comparative study on annual traditions of Teochew people's: Case study Yaowarat, Thailand and Jieyang, Guangdong Province, People's Republic of China. *Academic and Research Journal of Liberal Arts (Online)*, 15(2), 28-45. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/larhcu/article/view/243934>
- Sukayukol, A. (n.d.). *13 mesayon wan phu sungayu haeng chat* [April 13: National Elderly Day]. Department of Cultural Promotion. https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=578&filename=i
- Tamdee, P. (2022). Agency, society and culture: Condition promoting active ageing in older persons in Chiang Mai. *Chulalongkorn University Journal of Social Sciences*, 47(2), 109-132. <https://doi.org/10.61462/cujss.v47i2.774>
- Thonphatharakul, P. (2018, September 7). *Pai du ngan wan koet khong chao chin wa khao than a rai kan* [Exploring Chinese birthday celebrations: What do they eat]. Mgronline. https://mgronline.com/china/detail/9610000089553#google_vignette